

Arbetskolan och hemmet för lytta och vanföra i Stockholm.

Wide, Anders,

*54 G x Br. Föreningen för
bistånd åt lytta och vanföra
Stockholm*

National Library
of Sweden

WIFE, Andrew Gustaf

Jönköp
Pallsk.

SÄRTRYCK II EA 1904.

B
H. C. A. H. L.

FÖRENINGEN FÖR BISTÅND ÅT
LYTTA

Kungl. biblioteket

0 0000 000060809

Arbetskolan och hemmet för lytta och vanföra i Stockholm.

Af Anders Wide.

Under januari 1904 ha ett par uppsatser om »vanföresaken» publicerats af dr Patrik Haglund¹⁾. Enär en del ofullständiga uppgifter om vanföreverksamheten i Stockholm förekomma, så har jag i min egenskap af ordförande i Stockholmsföreningens styrelse ansett mig böra lämna en del kompletterande uppgifter till de i uppsatserna gifna. Först en kort historik.

Den 8 mars 1891 konstituerade sig »Föreningen för bistånd åt lytta och vanföra i Stockholm» och beslöt utsända ett upprop till förmån för en arbetskola. Insamlingen lyckades synnerligen väl, så att den under 1891 inbragte öfver 22,000 kr. Den 14 december 1901 blefvo stadgar antagna och styrelse vald. Stadgarnas §§ 1—4 lyda:

§ 1. Föreningens uppgift är att bistå obemedlade lytta och vanföra, men andligt normala personer genom att meddela dem ändamålsenlig undervisning i slöjd och utveckla dem till den skicklighet och de färdigheter, som lämpa sig för deras anlag, krafter och kroppstillstånd, så att de i möjligaste måtto sättas i tillfälle att försörja sig själfva, hvarjämte Föreningen vill söka anskaffa lämpliga platser åt utlärdade elever.

§ 2. De skyddslingar, Föreningen åtager sig, erhålla fri läkarevård, förses med lämpliga bandager, konstgjorda extremiteter och dylikt.

§ 3. Föreningens verksamhet afser förnämligast hufvudstaden; dock må det tillåtas styrelsen att, om plats finnes, undantagsvis från annan ort antaga elever.

§ 4. Vid bestämmande af den hjälp, som skall lämnas de lytta och vanföra, må gälla som regel, att Föreningens uppgift icke är att träda i den allmänna fattigvårdens ställe, utan att genom beredande af arbetsförtjänst åt obemedlade lytta och vanföra göra fattigunderstöd för dem umbärligt.

¹⁾ I *Hyggia*: Från »Femte nordiska mötet för abnormsaken» i Stockholm 7—10 juli 1903.

I *Allmänna Svenska Läkartidningen*: Huru bör »vanföresaken» ordnas i Sverige? Reflexioner från medicinsk synpunkt.

Redan, den 12 januari 1902 kunde föreningen öppna sin arbetsskola, som sedan genomlöpte en rask utveckling med ökad elevantal och ökade lärarekrafter. Föreningen hade att glädja sig åt en ständigt fortgående offervillighet från sina vänner och gynnare.

Den 1 oktober 1901 kunde arbetsskolan flytta till det af föreningen inköpta huset Grefthuregatan 59. I samband därmed inrättades i samma hus »Hemmet för lytta och vanföra».

Tills dato ha i arbetsskolan undervisats 157 elever, en del under flera år. Under år 1903 summa 45, hvaraf samtidigt 38. F. n. åtnjuta 40 elever fri undervisning i 9 olika yrken af 1 föreståndarinna och 5 lärare. Härtill kommer ett hushåll på 43 personer, d. v. s. de 40 eleverna samt hemmets föreståndarinna och 2 tjänarinnor. Alla elever få fri middag, 18 alla måltider och bostad. De sistnämnda betala 15 kr. pr månad, om de äro från Stockholm. 30 kr. från landsorten. Nedsättning eller befrielse från afgiften lämnas åt en del. Dessa siffror har jag ansett mig böra lämna för att visa hvad referenten menar med att vanföre-anstalten i Stockholm »arbetar i tämligen liten skala ännu».

I detta samband ber jag få nämna, att vanföreföreningens styrelse i Stockholm redan under första året af sin verksamhet fann det vara alldeles nödvändigt att gifva eleverna åtminstone ett ordentligt middagsmål, om man skulle få behålla dem i skolan, ty de ha så lätt att ockra på sina lyten och förtjäna mycket mer på tiggeri än på sitt arbete. Föreningen har enligt min åsikt börjat i rätt ända, då den sökt samla de vanföra till en arbetsskola och att gifva dem underhåll under yrkesutbildningen. Det hade helt visst ej varit klokt att börja med poliklinik och klinik. Allmänheten skulle för sådant ändamål ej heller visat sig lika offervillig. Abnormskolemötet och dr H. ha en annan uppfattning, antagligen beroende på bristande kännedom om förhållandena i Stockholm.

I Läkartidningen läses:

»Och med hänsyn till den rent medicinska behandlingen af de vanföra är anstalten i Stockholm m. fl. anstalter sämre situerad än de tyska välgörenhetsanstalterna i allmänhet hittills varit;¹⁾ dessa senare hafva nämligen i allmänhet haft en i viss mån fast organiserad förbindelse med någon viss sjukvårdsinrättning, till hvilken de vanföra vid förefallande behof remitterats, och där tillgång till ortopedisk-kirurgisk behandling funnits att tillgå.»
»Och författaren till dessa rader är lifligt öfvertygad om, att

¹⁾ Kursiveringen gjord af A. Wide.

några resultat, jämförliga med dem, som i Danmark vunnits, aldrig skola i vårt land kunna vinnas utan en *fullständig omorganisation af vanförearbetet efter verkligt danskt mönster*, så att *det samma blir baseradt på kombinationen poliklinik, klinik, yrkeskola och hem¹⁾*), denna lyckobringande fyrväppling, som är och förblir det centrala och det verkligt geniala i »Pastor Knudsens system».

»Efterser man slutligen, hvilka här i Stockholm befintliga anstalter, som skulle kunna taga del i ett enligt danskt mönster organiseradt vanförearbete, faller tanken naturligtvis i främsta rummet på *arbetsskolan för lytta och vanföra och det därmed förenade hemmet*. Denna anstalt arbetar ju i *tämligen liten skala ännu¹⁾*), men förfogar öfver ej alldeles obetydliga ekonomiska resurser; det lider väl intet tvifvel, att, om denna anstalt blott begynte i aldrig så liten skala med poliklinik och bandagefabrikation, dess verksamhet snart nog skulle svälla ut till något vida större än f. n. kan vara möjligt. Emellertid bör framhållas, att i Stockholm finnes ännu en anstalt, som rätt mycket bör vara intresserad i vanförearbetet, nämligen Eugeniahemmet. Detta rikt utrustade hem tilldrog sig stor uppmärksamhet vid vanföresektionens besök därstädes och de danske deltagarne uttalade förhoppningar om, att Sverige mycket snart skulle kunna få en tillfredsställande, ja ypperlig vanförevård, om Eugeniahemmens resurser till någon del kunde tagas till hjälp i vanförevännernas arbete. Huruvida detta är möjligt, känner ej författaren, men det förefaller som om Eugeniahemmet, väl ursprungligen ämnadt till ett »Siechenheim» för så olyckligt lottade barn, att de ej med några resurser i världen kunna göras till själfvårjare, i någon mån måst — säkerligen just på grund af *bristen härstädes på en verklig vanföreanstalt* (»Krüppelanstalt») — frångå denna bestämmelse och upptagit äfven barn, som väl rätteligen höra till vanföreanstaltens område.»

I *Hygicia* läses:

»Under sådana förhållanden är det emellertid *nedslående*» att se, att den stora vanföreanstalt, som Norge fått sedan närmast föregående kongress i Köpenhamn för 5 år sedan, då ju redan kliniktanken var fullmogen, är i saknad af klinik; detsamma är förhållandet med de tidigare anstalterna i Stockholm och Helsingborg, hvaremot Göteborgsskolan hos oss gått i spetsen med nyligen anordnad klinik och poliklinik; måtte densamma gå raskt framåt i utveckling och åtminstone inom ett mindre område af vårt land ge de medellösa vanföra den vård, som det öfriga

¹⁾ Kursiveringen gjord af A. Wide.

Sveriges medellösa vanföra ännu praktiskt taget till stor del sakna. Det är väl emellertid att hoppas, att äfven möjlighet skall uppstå att i Stockholm få till stånd en anstalt, utrustad med alla hjälpmedel, som äro nödvändiga för vanföresakens rätta framfart.»

Enligt de i båda uppsatserna uttalade åsikterna har sålunda Stockholmsföreningen endast fyllt 2 af vanföresakens 4 uppgifter. Ingenstädes omnämnes, att de af föreningens skyddslingar, som behöft ortopedisk och kirurgisk eller annan medicinsk behandling, verkligen fått sådan, och häruti ligger det mest bristfälliga i de lämnade uppgifterna.

I uppropet för arbetsskolan i Stockholm heter det: »En skola för vanföra i Stockholm kommer att äga den stora förmånen, att här redan finnes en ortopedisk poliklinik, hvarest i mån af tillgångar bandager lämnas kostnadsfritt åt personer, som däraf äro i behof.» Det kan ej vara dr H. obekant, att de medellösa patienter, som sändas till Gymnastiskt-Ortopediska Institutet kostnadsfritt erhålla all den hjälp, som där kan lämnas. Flera af vanföreskolans elever ha fått ortopediska apparater och bandager aldeles fritt från institutets fattigfond, eller ock med bidrag dels från denna fond och dels från skolan; andra ha fått massage och gymnastisk behandling fritt, då sådan varit dem bäst passande.

Åtskilliga elever ha undergått ortopedisk-kirurgisk behandling på Serafimerlasarettet och Sabbatsberg, där de nuvarande öfverkirurgerna alltid beredvilligt lämnat sin hjälp. T. o. m. en af skolans lärare har å Sabbatsberg undergått upprepad och långvarig kirurgisk behandling.

Arbetsskolans och hemmets läkare undersöker hvarje elev, som intages, och rådgör med föreståndarinnan om det yrke, som bäst passar i hvarje fall. Läkaren aflägger besök, när helst han kallas vid inträffade sjukdomsfall och äfven annars.

Jag har följt vanföre-verksamheten i Stockholm alltifrån dess början, och jag vågar påstå, att arbetsskolans elever ej saknat den medicinska behandling de varit i behof af, utan de ha fått den så god, som den hittills har kunnat genomföras i Stockholm. Dr H. har en motsatt åsikt; han säger, att »den ortopedisk-kirurgiska behandlingen blir vid ett dylikt arrangement alltid försummad», hvilket han dock torde få svårt att bevisa. Det är ej heller lätt att inse, hvarför icke de obemedlade vanföra skulle kunna skötas på våra allmänna sjukhus lika väl som bemedlade vanföra eller andra personer, som behöfva kirurgisk behandling för andra åkommor. Jag tror knappast, att förhållandena här i Stockholm ännu äro

stora nog för inrättandet af en särskild ortopedisk-kirurgisk klinik å Serafimerlasarettet, hvarför det torde vara alltför mycket begärdt att härvarande vanföreförening som »arbetar i tämligen liten skala ännu», skulle kunna göra det. Föreningens ekonomi lägger f. n. absolut hinder i vägen härför.

Naturligtvis vore det synnerligen lyckligt, om dr H:s alla önskemål kunde uppfyllas, och han talar om en sådan tetralogisk anstalt, hvartill jag varmt och lifligt lyckönskar honom och vanföresaken, men jag kan å andra sidan ej finna något »nedslående» i den nuvarande verksamheten. Kunde någon del af Eugeniahemmets fonder få användas för vanföresaken, såsom dr H. föreslår, vore detta helt visst en lycklig lösning af frågan.

Våra svenska förhållanden äro för öfrigt ej alldeles lika de utländska, ej ens de danska; man kan i många afseenden säga, att Köpenhamn det är Danmark. Från nästan hvarje punkt i landet kan man på dagen komma till Köpenhamn, så ej från Sveriges olika delar till Stockholm. Vanföreskolan i Köpenhamn har varit Stockholmsskolans förebild, men föreningen här har ej kunnat genomföra allt efter Köpenhamns-mönstret, hur utmärkt det än är.

Våra svenska folkmängdsförhållanden och ekonomiska resurser äro ej jämförliga med de stora europeiska staternas. Vi få därför i mångt och mycket vara nöjda med våra mera blygsamma förhållanden, så ock i vanföresaken.

Abnormskolemötet och dess referent äga naturligtvis rätt att ha sin egen uppfattning och att uttala den. Jag skulle ej yttrat mig i denna fråga, åtminstone ej förr än Abnormskolemötets förhandlingar utförligt blifvit tillgängliga i tryck, men då dr H. enligt min mening yttrar sig om den nuvarande vanföreverksamheten i Stockholm på ett sådant sätt, att den kan taga skada, så har jag ansett det vara min plikt att redan nu göra ett inlägg.

Det förtjänar nämligen framhållas, att de personer, som satte vanföreverksamheten i gång i Stockholm, själfva hade mycket små ekonomiska resurser, hvarför arbetsskolan för lytta och vanföra grundades på den burgnare allmänhetens offervillighet och fortlefver på densamma. Om man ihågkommer att ett stort antal välgörenhetsföreningar i Stockholm stå under liknande förhållanden, är det af synnerligen stor vikt, att allmänhetens förtroende till vanföreföreningen ej rubbas. Inkomsterna af elevarbeten, af årsledamöternas bidrag m. m. skulle ej kunnat uppehålla föreningens verksamhet, men allt sedan år 1895 har föreningen fått afsevärdt stora donationer, uppgående för närvarande till 85,000 kr., hvilket lyckliga för-

hållande gjort, att föreningen kunnat ostördt hålla sin verksamhet i gång och småningom utvidga densamma. Det statsanslag, som under de senaste åren beviljats föreningen, räcker ej långt.

Enligt dr H:s framställning fyller »Föreningen för lytta och vanföra i Stockholm» på intet sätt sin uppgift, eftersom han framhåller »bristen härstädes på en verklig vanförestalt». Föreningens styrelse skulle sålunda ej förstätt sin uppgift, ej kunnat föra saken framåt. Det hade kanske varit rättigare att först göra framställningen om uttalade önskingar till styrelsen, af hvilken dr H. själf är ledamot, innan de här citerade uppsatserna publicerades. Styrelsen vill alldeles säkert arbeta på en snabbare och större utveckling af vanföerverksamheten och upptager gärna realiserbara förslag därom. Jag tror mig ock kunna säga, att »Föreningen för lytta och vanföra i Stockholm» och dess styrelse ej väntat sig något erkännande för hvad de hittills uträttat, men ett rättvisare bedömande än det, som lämnas i de båda citerade uppsatserna, ha de helt visst förtjänat.

Är det dr H:s mening att grunda en ny vanförestalt, hvilket ej tydligt framgår af hans uppsatser, så är det ej välbetänkt och antagligen ej heller befrämjande hans planer att börja med att ej gifva erkännande åt det redan bestående.

Ett annat uttalande från mötet för abnormsaken förtjänar också att något kompletteras och korrigeras. I referatet i Hygiea läses: »emellertid kunde man vid mötet fortfarande konstatera, att intresset från läkarnes sida för vanföresaken ännu är alldeles för litet i vårt land», och vidare att »vanföresaken har obetingad rätt att kräfvä intresse från läkarnes sida.»

I samband härmed förtjänar framhållas, att Stockholmsläkarne visat härvarande arbetsskola ett synnerligen stort intresse. Jag vågar rent af påstå, att det just varit läkarnes medverkan, som gifvit vanföresaken den framgång den hittills haft i Stockholm.

Då uppropet utsändes, var det undertecknad af 18 läkare bland 39 män. Många läkare lämnade väsentliga bidrag och skötte äfven insamling å mottagna listor. Det konstituerande sammanträdet hölls i Svenska Läkaresällskapets kostnadsfritt upplåtna lokal. I föreningens 1:a årsberättelse läses:

»Den 29 november hölls för arbetsskolans för lytta och vanföra räkning af *läkaresällskapet och medicinska föreningens*

starka och välöfvade körer en matiné i Musikaliska akademiens konsertsal. Stockholms läkare skänkte härigenom en storartad hjälp, så mycket mer som deras härmed gjorda offentliga anslutning till föreningens arbete var ägnad att för allmänheten framhålla vikten af det värf föreningen åtagit sig samt visa deras eget förtroende för arbetet i fråga. Läkarne känna också bäst behovet af en undervisningsanstalt för de många medellösa ofärdiga, där dessas krafter kunna i möjligaste måtto tillgodogöras, och det var dem därför helt visst en kär plikt att nu visa sitt intresse och på samma gång bidraga att få en sådan skola till stånd.»

Den största donation, som föreningen hittills erhållit, 21,000 kr., kom år 1896 från en läkare. Under år 1903 voro 85 af Stockholms läkare betalande ledamöter. I föreningens styrelse sitta för närvarande bland föreskrifna 5 manliga ledamöter 4 läkare, bland 2 suppleanter 1 läkare.

Ett ännu mer glädjande förhållande är, att föreningen ännu ej betalat något läkarearfvode vare sig till hemmets läkare eller till någon bland de många andra, som föreningen behöft anlita för sina elever.

Dr H:s uppsats i Hygiea utgör ett referat, hvarför ej allt däruti behöfver vara hans egna åsikter; hans uppsats i Läkartidningen torde väl däremot få anses vara uttryck för hans egen uppfattning. Härmed må vara hur som helst, så är jag dock fullt öfvertygad om, att dr H. publicerat sina uppsatser i bästa välmening och uteslutande för att gagna och utveckla vanföresaken i vårt land, men den valda formen har kanske ej varit den allra lyckligaste. Jag kan å andra sidan försäkra, att ej heller från min sida något personligt motiv föreligger vid publicerandet af denna uppsats, utan är den likaledes tillkommen för att söka gagna vanföresaken, och jag hoppas därför, att dr H. och jag allt framgent skola kunna få glädja oss åt ett godt samarbete på detta liksom på flera andra områden. Att olika åsikter upptagas till pröfning, är ju nyttigt och nödvändigt för en frågas fullständiga utredning.

Handboken och handboken för läsa och skriva i Stockholm. 7

Handboken och handboken för läsa och skriva i Stockholm. 7
Handboken och handboken för läsa och skriva i Stockholm. 7
Handboken och handboken för läsa och skriva i Stockholm. 7
Handboken och handboken för läsa och skriva i Stockholm. 7
Handboken och handboken för läsa och skriva i Stockholm. 7
Handboken och handboken för läsa och skriva i Stockholm. 7
Handboken och handboken för läsa och skriva i Stockholm. 7
Handboken och handboken för läsa och skriva i Stockholm. 7
Handboken och handboken för läsa och skriva i Stockholm. 7
Handboken och handboken för läsa och skriva i Stockholm. 7

Den största donation som föreningen tillfälligt erhållit
21,000 kr. kom år 1898 från en lärare. Under 1903 kom
22 av Stockholms läkares betraktande förenings i förenings
styrelsens åttio för närvarande bland förenings 5 medlemmar läsa-
motor 4 läkare, bland 3 sjuksköterskor i läkare.
En annan viktig förhållande är att förenings
förening för betalt sjukvård för barn till barnets
läkare eller till någon bland de många andra, som föreningen
behövt anlita för sina sjuvar.

Stockholm, Isaac Marcus' Boktr.-Aktiebolag, 1904.

Dr H:s uppsats : Hygien utgör ett viktigt hälsöfver för alla
däruti behövs vara hans egen saktare; hans uppsats i I. 2.
känsligheten torde till dr H:s för ännu vara ett uttryck för hans
egen upfattning. Händelserna som han berör, är ju
dock fullt övertygande om, att dr H. på ett sätt som utmärker
i bästa utövning och utövande för att vara och utövande
vår försäkring i vårt land, men där vid de förenings för
ett varit den allra iordning. Jag kan i andra sidos för-
skänt, att dr H. berör från sin sida något personligt motiva för-
färet till publicerandet af denna uppsats, utan dr H:s fö-
ledes tillkommer för att dr H:s egen vändning och jag
hoppas därför, att dr H. och jag alla förenings åren kunna
in ställa oss på ett godt samarbete på detta likaså på flera
andra områden. Att olika sakter utpräglas till på ett
in nyttigt och nödvändigt för en främs förtäring utövande.

Handboken och handboken för läsa och skriva i Stockholm. 7

